

RE-FORMATIO

KIRKEN S ENHED

5. årgang nr 5 - 6.
Allehelgen 1962.

OG DENS HELLIGELSE.

- uddrag af Gunnar Rosendals prædiken
ved højmessen i Virring kirke 23. maj.

Kristus siger: "Jeg beder, at de alle må være eet, ligesom du, Fader i mig og jeg i dig". - Om denne Kristi bøn er der tre ting at sige: 1) Kirkens splittelse skyldes mennesker. 2) Gud vil, at kirken skal være eet. 3) Kun Gud kan bevirke kirkens enhed.

Når vi taler om flere kirker, den svenske, danske, romerske, engelske kirke o.s.v. er dette en menneskelig opfindelse. Sådan var det ikke fra begyndelsen. Ganske vist fandtes der en kirke i Korint og en kirke i Efesus, men det var en og samme kirke, som blev grundet forskellige steder. Kirken er een over hele verden, selv om den ikke altid har været en enig kirke. Hvordan skulle kirken blive enig, når den består af syndige mennesker? Kristus forudså, at denne gudgivne enhed ikke kunne bevares, og derfor var det, at i den nat da han blev forrådt, han talte til dem om enheden, at de alle skulle blive eet, og enheden genoprettes.

Eftersom vi mennesker selv er skyld i splittelsen, kan vi ikke genoprette enheden. Gud alene kan det. Når jeg er med til økumeniske konferencer eller læser referaterne derfra i bladene, spørger jeg ofte mig selv, hvor megen nytte de egentlig gør, for det ser jo allsammen så menneskeligt ud. Jeg kom

mer til at tænke på en nærværdig gammel skikkelse, exarken Eufemios fra Paris, som under en økumenisk konference kom ind og satte sig på en beskeden plads. Da der blev pause, spurgte han: "Hvor mange af de herrer har nogensinde tænkt på, at man kunne faste en dag eller to for kirkens enhed i stedet for at arbejde for den?" Tror I ikke, det er meget vigtigere, at vi beder for kirkens enhed, ivrigt, varmt, inderligt, i fællesskab med hvorandre hen over de grænser, som vi selv har draget, og vor synd har skabt, end at vi er så geskæftige med så mange ting? Jeg vil dog ikke sige, at vi skal afskaffe de økumeniske konferencer. Jeg tror på dem som et forspil, men ikke som selve salmen, som forberedelse til arbejdet, men ikke som selve arbejdet.

Gud må gøre arbejdet, og hvis Gud ikke bygger huset, så arbejder bygmestrene og arbejderne forgæves. Kristus selv har bedt for kirkens enhed, og på den tid og på den måde, som Gud vil, skal kirken blive eet.

Der er en utrolig længsel i verden efter kirkens enhed. De tvivlrådige lader mere og mere deres tvivl fare og bliver ivrige forbedere og fortalere for kirkens enhed. Vi ser hen til det store Vaticanconcil i oktober og beder for det. Vi ser på alle økumeniske konferencer som noget menneskeligt, men vi beder om, at Gud må give dem et guddommeligt indhold. Den enhed, vi skal nå frem til er ikke af menneskelig, organisatorisk art, men en enhed, som er fra Faderen, og Sønnen og Helligånden, så at den guddommelige enhed i den hellige Treenhed bliver enheden i Kristi kirke. Men det er rigtigt, at vi venter på den og arbejder for den, selv om det ofte er i stor svaghed og forvirring. Vi må imidlertid erkende, at på Gud alene kommer det an.

Kristus beder videre, at kirken må helliges i sandheden. Dette kan deles i tre punkter: 1) Guds ord er sandheden. 2) Kirken behøver helligelse. 3) Helligelsen må være sand og derfor gå gennem Guds ord.

Kirken har stadig brug for at helliges. Vi tror på en, hellig almindelig og apostolisk kirke. Hvordan skulle kirken være andet end hellig, når den er Kristi logos? Er den ikke hellig en gang for alle? Skal den så helliges? Ja, for til kirken hører ikke blot ordet, sakramenterne og embedet, men også vi mennesker, og derfor bliver kirken vanhelliget ved vore synder. Eftersom medlemmerne af menigheden nødvendigvis er medlemmer af Guds menighed, kirken, kommer der et element af ondskab, fald og demoni ind i kirken. Ligesom Djævelen ikke afholdt sig fra at friste Guds egen Søn,

afholder han sig ingenlunde fra at komme ind i kirken. Det sker ved faldne og syndige mennesker og på mange måder også ved demoni, som flere og flere mennesker må erkende, selv om de tidligere har benægtet den. Derfor må kirken stadig helliges og renses. Derfor er syndsbeholdelsen noget særdels vigtigt. Derfor er det en evig, apostolisk og katolsk sandhed, som Martin Luther udtalte i sine teser, at hver dag skal leves i bod og bedring.

Selv om man ikke oprindelig i kirken havde noget skriftemål før højmesse, som vi har det i vore dage, er det ihvert fald meget ønskeligt med det skriftemål, som vi har daglig i completoriet og hver søndag før messen. Helligelse og renselse ved Guds ord i tilsigelsen af syndernes forladelse er nødvendig i kirken, og Guds ord er det umuligt at røkke ved. Man stræber efter at forvanske det, men det bevarer sin kraft til sandheden. Der findes ingen helligelse uden for sandheden. Thi dette skulle at helligelsen var usand. Men er den usand, så er den ingen helligelse, da er det hele falskhed. Derfor findes der ikke andet, hvorved kirken kan helliges, end den åbenbarede, urovækkende sandhed, som kommer fra Gud. Mennesker forsøger ofte at ødelægge dette ved iværksættelse af deres egne moderne anskuelser, men Guds ord er sandheden.

Derfor må kirken stadig helliges ved en vedvarende reformation. Men læg nu mærke til, at ordet reformation i vore dage er blevet forvansket m.h.t. indhold. For tidligere slægtled betød ordet reformation et blik tilbage med et korrektiv, altså re-formatio. Det, som var blevet de-formeret, re-formerede man til den gamle form. I vore dage betyder reform noget helt andet: kvinders stemmeret, centralvarme, elektrisk lys, stor levestandard og forkortet arbejdstid. Det kommer af, at vi har et andet syn. Den kristne tro ser tilbage til en gylde tid før syndefaldet, og det moderne menneske, som ikke erkender dette, ser fremad mod et socialt lykkeligere, hvor arbejdstiden er så kort som mulig og lønnen den højst mulige, og hvor alle mennesker er ligestillede med hver andre og en fuldkommen frihed indført. Reformation betyder, at kirken bestandig må se tilbage og spørge: "Er jeg gået bort fra vejen? Bevarer jeg sandheden?" Da vender kirken tilbage til Guds ord og Guds evige, uforanderlige sandhed.

Vi, som tilhører en kirke, der kalder sig for reformat kirke, har en særlig forpligtelse til at holde Guds ord højt og uforfalsket. Det er slet ikke tilstrækkeligt med smuk liturgi, ædel sang, værdig kirkestil og ophøjet kirke-

musik, hvis læren deformerer. Vi ved jo, at der findes kristne samfund, som har opgivet den rette tro, men bevaret de kristne ritualer, og så er det kun blændværk.

Sandheden, intellektet, logikken er fra Gud. Djævelen er den ulogiske, som har dårlig sammenhæng i sine onde indfald. Gud er sandheden, Djævelen er løgnen. Kirken kan kun helliges i sandheden.

ved Anders Studsgård.

H A N S M A G L E :

KIRKENS ENHED - opgave

Der er kun en kirke - ligesom der kun er en Gud og Fader, en Herre Jesus Kristus, en Helligånd, en dåb o.s.v. Det er kristentro. Den holder vi fast ved og lader os ikke forvirre af det synlige, som vi ser. Det er mod det akkurat, som det er, når vi synligt ser synd og død, så hverken forvirres vi eller fortvivler, men så tror vi "syndernes forladelse og evigt liv". Sådan også her. Når vi synligt ser de mange "kirker" og konfessioner, den uhyre kirkelige splittelse, uenigheden og rivaliseringen, den "kirkelige" partigoisme og farisæiske selvtilstrækkelighed og hele den nuværende "kirkelige" elendighed, hvad så? - Så er vi ikke ligeglade og overlegne, nej, så skammer vi os og sørger, men - vi fortvivler ikke. Thi vi tror på en hellig, kætholsk (altomfattende) og apostolisk kirke. Det er kilden til al vor opmuntring, glæde og håb.

Sådan var det fra begyndelsen - lige fra apostlenes dage. I den romerske koloni Korinth i Grækenland var det en yderst "broget" flok, der var kommet ind i kirken: uvidende og bundfattede proletarer de fleste, men også enkelte "dannede", filosofisk eller mystisk indstillede, og derfor forfærdeligt uenige og splittede, delt i grupper og partier: socialt, nationalt, kulturelt, jøder og grækere, et Apollos-parti, et Paulus-parti o.s.v. Og så siger apostlen til denne "brogede" flok: "I er Kristi legeme... og hver især lemmer på det ene legeme" (1.Kor.12,27). Det er forunderligt. Eller vi kan tænke på de galatiske menigheder i Lilleasien. Også der må forskellene mellem de kristne indbyrdes have været overmåde store. Nogle har vel hørt til de oprindelige lilleasiatiske indbyggere, hvem de nu så end har været. Men til de egne nåede kelterne på deres store vandringer tværs over Europa en 2-3 århundrede f.Kr. og her blev de standset og slog

sig ned. Og da Alexander d. Stores græske og makedoniske millionhære drog frem og tilbage gennem Lilleasien godt 300 år f. Kr., var der sikkert ikke så få af dem, der blev tilbage her. Og så kom endelig tillige jøderne, der var allevegne, dengang som nu. Ikke så sært, at der var splittelser og partier i de galatiske menigheder. Apostlen taler strenge ord til dem. Og dog er det netop til dem, han siger: "Her er hverken jøde eller græker, træl eller fribåren.... men alle er i eet i Kristus Jesus". (Gal.3,28). Altså - trods alt det synlige: en kirke.

Men - det er en "hommelighed", et mysterium. Den ene kirke er "Kristi mystiske (hommelighedsfulde) Legeme", en guddommelig enhed, der er for troen alene. Det er Guds gave, den ene kirke, som vi bør takke og prise Gud for.

+ + +

På den baggrund er det overmåde smerteligt med kirkens kun altforsynlige og åbenlyse splittelse.

Den begyndte - som vi allerede har mindet om - i aposteltiden. Og splittelsen fortsatte i den efterapostoliske tid i 2. og 3. generation, hvilket man kan slutte sig til udfra de talrige formaninger til sammenhold og enhed, der findes i flere af de overleverede efterapostoliske breve. Ligesom der kun er eet brød (den hellige nadver), er der kun en kirke, og det at skille sig ud fra de andre kristne, splittelse indenfor kirken, kaldes ligefrem synden fremfor al anden synd. Og dog blev det ved med udskillelser og fordømmelse og splittelse. I år 1054 skilte hele den østlige kirke sig ud og blev banlyst af den vestlige del af kirken (Rom). Knap 500 år senere ramte Roms banlysning Luther og dem, der fulgte ham. Følgen af alt det ser vi idag og kan for overskuelighedens skyld stille det op skematisk:

- 1) Den romerske (vestlige eller latinske) kirke.
- 2) De østlige (ortodokse) kirker.
- 3) Reformationstidens kirker: den lutherske, den calvinske (reformerte) kirke og den anglikanske kirke.
- 4) Alle de senere opståede ("stiftede", "grundlagte" eller "organiserede") kirker, der selv har udskilt sig og "stiftet" en ny kirke med det formål, at den skulle være bedre eller "renere" kirke end den (de) oprindelige, og som derfor er sektkirke i ordets egentlige forstand, idet "sekt" betyder "fraskilt", altså et konstanterende udtryk, ikke et dømmende.

Se på denne skematiske liste. Den er forfærdelig, fordi vi bekender: Vi tror på en kirke. Den bliver ikke forfær-

deligere, selv om vi tæller op og finder, at der er en 3 - 400 "kirker" ialt. Det er nemlig ikke tallet, der er det forfærdelige, men splittetheden, vi har forvoldt - Kristi legeme.

Og der er dybe kløfter, hele afgrunde, mellem mange af disse kirker indbyrdes. I Nordamerika er der 15 (femten) større og mindre lutherske kirker - trods alle gennemførte og endnu ikke gennemførte forsøg på samling, og enkelte af disse 15 kirker fordømmer de andre 14.

I den romerske kirke er man i nyeste tid begyndt at kalde alle os andre "brødre" - "vore fraskilte brødre" -, men den romerske kirke har ikke tilbagekaldt sit "anathema", (fordømmelsesdom), sin bandlysning, af os, og ifølge den romerske kirkes lære eksisterer der kun een kirke, nemlig den romersk-katholske. Alle vi andre er ikke kirke. Ja, mange katolikker idag tager i forfærdelse afstand fra sådan tale, Gud ske lov, men kondsgorningerne bliver stående, at den romerske kirke i princippet (læremæssigt, dogmatisk) stadig fastholder det. Vi brænder ikke hvorandre mere. Det har vi gjort - de os, og vi dem. Men sådan noget gør vi ikke mere - væsentligst af moderne humane grunde. Vi bruger heller ikke grove skældsord overfor hvorandre - som f.eks. på reformationstiden. Sæderne har mildnet sig.

Alle disse enkeltheder er det kvantitative, og det er ikke det væsentlige ved forargelsen, skandalen - "skandalen" betyder forargelse. Nej, det væsentlige er selve splittetheden, det at modsætningerne mellem de kristne er så dybe, så afgrundsdybe, at vi nødes til at regne med flere kirker, skønt der kun er een kirke, at vi gensidig må fordømme grove kætteri hos hinanden, at vi ikke kan holde nadver sammen mere, at vi har såret Kristi Legeme (kirken) så dybt. Det er den store forargelse.

Kyrie eleison. Herre forbarm dig over os.

Men ikke alle føler den smerte. Der er nogle (danske), der er ligeglade, og der er andre (danske), der er bange for alt for megen enhed, eller som - antagelig i tankeløshed siger: "Hvad kommer de andre os ved? Jeg har min egen menighed".

Så dybt går kirkens splittelse.

+ + +

Dog - det er nu alligevel ikke kun ondt at konstantere, at vi har syndet og tilføjet Kristi Legeme dybe sår. Vi må oven i købet sige: Tværtimod, det er tillige gavnligt. Hvis man vil kvæle enheden, så skal man gå let hen over modsæt-

ningerne, så dør enheden blidt og stille, men for alvor. Men hvis vi har det modsatte ønske, hvis vi ønsker at helbrede det "syge legeme", så skal vi fremfor alt andet begynde at stille diagnosen skarpt og klart.

Til denne skarpe diagnose hører den mærkelige opdagelse, der kan udtrykkes i to sætninger, der hører nøje sammen, men hvis sammenhæng er antitetisk. Den ser således ud:

1. Når spørgsmålet om kirkens enhed dukker op, altså i samme øjeblik man begynder at beskæftige sig med det, så tænker man ikke mere hverken på anglikanerne eller baptister eller nogen anden af disse mange kirker, men kun på den romersk-katolske kirke. Så står pludselig Rom i søgelysets centrum. Så samler hele opmærksomheden sig med tvingende magt uundgåeligt, enten jeg bevidst vil det eller ej, om den romerske kirke. Om et par lutherske kirker i Amerika er så stædige, at de ikke vil være sammen med os andre, bliver med et helt ligegyldigt i sammenligning med det virkeligt store enhedsproblem: Hvad vil Rom? Det er det ene.

2. Men så kommer samtidig den anden sætning, der - antitetisk - hører uløseligt sammen med den første, og den lyder sådan: Kløften mellem Romerkirken og alle os andre viser sig at være så forfærdelig dyb og så uhyre bred, at den menneskelig set er uoverstigelig. Og det hverken kan eller skal skjules, at det bl.a. kommer af Roms grove kætteri: det katterske dogme om den latinske kirke som den eneste kirke og de katterske dogmer om messeofret, om Jomfru Maria og den romerske biskops ufejlbarhed, når han som pave taler ex cathedra.

Altså har vi tilføjet Kristi Legeme et - menneskeligt set - uløseligt sår. Kyrie eleison.

+ + +

Nu har vi ført diagnosen helt til bunds. Og så vender vi os til Vor Herre Jesus selv, der beder (Johs.17): "At de alle må være eet - for at verden må tro...". Det kan kun forstås på den måde, at den enhed, som vi bekender vor tro på, må give sig et for alle synligt udtryk - eller med andre ord at den guddommelige, mystiske enhed, det at der alligevel kun er een kirke, og at denne ene kirke er Kristi mystiske legeme - det og så en eller anden form for ydre og for alle synlig enhed, der er to sider af den samme ene virkelighed, der hører så uløseligt sammen, at det er en af betingelserne for, "at verden må tro".

Der er intet holdpunkt noget sted for at tale om en "usynlig kirke", som vi tror på, og en "synlig", der er noget ganske andet, men "kun" en borgerlig indretning i forskellig

stilar, eftersom vi mennesker er indrettet og behager at indrette den. Nej, der er kun en kirke, og for så vidt den ene kirke er noget, vi tror på, så skal kirkens Herre nok tage sig af den fremdeles. Men for så vidt den ene kirke tillige har et ydre og for alle synligt udtryk (form) her i tiden, har vi ansvar for den - ikke for kirkens skyld, men for vor egen og vore medmenneskers skyld. Erfaringen har da også forlængst vist, at jo mere splittet og rivaliserende kirken er i det ydre, synligt for alle, des mere ligegyldig, ja komisk finder "verden", at denne forlængst antikverede kirke er - "ein harmloses Ding", som nazisterne sagde.

Ud fra denne erkendelse og ud fra Jesu bøn om enhed oplever vi nu en voksende bevidsthed af egen skyld for splittelsen og eget ansvar for den ydre enhed. Der er ingen tvivl om, at det menneskeligt set er de to store krige, den almindelige sekularisering og den voksende ateisme, der har fået os til at skamme os over os selv og så småt har lært os den uvante kunst at se på hverandre som kristne brødre.

Der ligger vor opgave for kirkens enhed, og den opgave skal jeg blot nu som afslutning trække op i dens hovedlinier.

1) Der er først den økumeniske bevægelse, der på mødet i Amsterdam 1948 dannede det betydningsfulde "økumeniske verdenskirkeråd" (The World Council of Churches) med hovedkvarter i Geneve. Til dette "verdenskirkeråd" har efterhånden så godt som alle kirker i hele verden sluttet sig - undtagen den romerske kirke. Dog er det værd at huske, at den romerske kirke sendte officielle "observatører" til verdenskirkerådets plenarmøde i New Delhi i efteråret 1961 og til rådets centralkommities møde i Paris sommeren 1962. Det vil betyde umådelig meget for kirkelig enhed, dersom romerkirken kunne bekvemme sig til at blive medlem, sådan som de forskellige østlige "ortodokse" kirker har gjort det - trods separationen i 1054 og de dogmatiske forskelle og det politiske jerntæppe.

I den forbindelse er det da også af meget stor betydning at understrege, at den økumeniske bevægelse slet ikke er noget i retning af en dogmatisk enhed - skønt de oldkirkelige symboler synes at få større og større samlende betydning - men et praktisk og broderligt arbejdsfællesskab mellem kristne af alle konfessioner.

Måske bliver den ydre synlige enhed i kirken - når den en gang kommer - netop et sådant arbejdsfællesskab, uden riva-

lisering og med gensidig respekt for alle de andre konfessioners "forklaringer" af den samme evige sandhed. Ingen ved det. Jeg kunne tænke mig det.

2) Det næste er, at vi alle bør bestræbe os for at kunne mødes og tale åbent sammen tværs over alle konfessionelle skillemure og uden at udglatte modsætningerne. Sådan noget sker. Den romerske kardinal Bea har for nylig sagt og skrevet, hvad vi alle ved, men for i hvert fald ikke mindes tidligere at have hørt så klart udtalt fra romersk side, at den største modsætning mellem romersk-katolske og evangeliske kristne er spørgsmålet om, hvad vi mener, når vi siger "kirke". Om samme sag har erkebiskoppen af Canterbury ligeledes for kort tid siden sagt, at "der er andre kirker end den romerske og andre præster end Roms, og at den hellige nadver fejres andre steder end i Romerkirken". Der kan endvidere henvises til det lutherske konfessionelle forskningsinstituts bog "Konzil und Evangelium", redigeret af professor dr. Skydsgaard, en bog der skarpt og klart trækker de store modsætninger op, men som alligevel ikke glemmer, at vi er kristne brødre, og at ingen af os har holt ret eller alene ret.

Hverken den romerske kirke eller den lutherske kirke er idag, hvad de var på reformationstiden. Begge har undergået store forandringer, og begge er i stadig udvikling. Rom er ikke mere - som før - "Babel", og paven er ikke "antikrist". Vi kaldes de "fraskilte brødre" af de romersk-katolske kristne. Og vi har meget at angre. Vejen til enhed er bodens vej. Uden et "Kyrie eleison" ingen enhed. Det er mærkeligt, at det siges langt stærkere og meget hyppigere indenfor den romerske kirke end hos os i Danmark.

3) Men dersom vi lutheranere går bodens vej, vil det uvægerligt føre til, at vi efterhånden genopdager vor egen rige, men for en stor del glemte eller forsømte åndelige arv - at søndagsgudstjenesten er nadvermesse, hvortil hører prædiken (ordets forkyndelse), ikke omvendt, at skriftemålet med skriftestolen ikke kan undværes, at faste bedetider giver orden og sundhed i et kristent menneskes liv, at det er mere vigtigt at få knæleskamlerne i kirkerne genindført end at nyindføre skumgummipuder eller lænestole o.s.v. Der er mange flere ting. Og her gælder det: jo glattere for vor egen rige åndelige arv, des lettere bliver vejen til broderligt fællesskab og enhed med alle andre kristne brødre.

+ + +

En af mine fangekammerater var præmonstratensormunk og

flamländer. For at provokere et helt ægte svar sagde jeg engang til ham: "Ja, du regner vel mig lutheraner for næsten værre end en uvidende hedning?" Han svarede: "Sikke noget vrøvl. Jeg regner dig for min kære broder i Kristus." Da gik det op for mig for første gang, hvor stort det er, der hedder "kirkens enhed". Min kære broder i Kristus. Gud ske lov. Så stort er det. Hvor er der meget, der da bliver småt.

(Ovenstående foredrag blev holdt ved kirkedagene i København i september).

Kommentar!

Det er en kendt sag, hvordan der i disse år lyder entale, ja, næsten en propaganda over land og rige, at alle er kristne, blot fordi de er døbt. Det er en udpræget præstetale, der viser hvor langt modernistiske præster er fjernet fra moderne mennesker, der netop gang på gang protesterer derimod ikke blot i handlinger, men også i ord. Mærkeligt, at disse præster, der altid pynter sig med frisindets og frihedens navne, ikke kan se, at de i virkeligheden fornægter religionsfriheden i vort land: Man kan ikke blive fri for at være kristen. - Man kan også sige, at det er det bibelske skol mellem tro og vantro, der fornægtes. Et ord som "kirketugt" skal være den værste fornægtelse af evangeliet - og aldeles ulthersk og ugrundtvigsk. Jeg vil her bringe en kommentar til denne "lutherdom" og denne "grundtvigianisme" fra Luther og Grundtvig selv.

L U T H E R :

I den nye salmebog glæder vi os over at finde den lille katekismus, den kristne børnelærdom frem for noget andet. Men tænk, om der blot havde været plads til Luthers fortælle til denne katekismus - eller noget af den. Med de stærkeste ord formaner præsten til at lære folket disse troens hovedstykker. Derefter siger Luther: "Men de, som ikke vil lære dette, skal have at vide, at de fornægter Kristus og ikke er kristne. De skal ikke have lov til at komme til alters, de må ikke være faddere eller få del i den kristelige frihed, men skal henvises til pavon og til djævelen selv".

Ja, særligt folkekirkeligt lyder dette her ikke. Senere siger han, at man ikke skal tvinge folk til at bruge sakramenterne, men man må sige sådan: "Der er fare for, at

den som ikke søger og begærer sakramentet i det mindste een eller fire gange årligt, foragter det og ikke er kristen, ligesom den ikke er det, som ikke tror eller hører evangeliet. Kristus siger nemlig ikke "lad det være" eller "foragter det", men: "Gør det, så ofte som I drikker det". Han vil sandelig have det gjort og ikke forsømt eller foragtet". Han fortsætter med, at den, som ikke højagter sakramentet "er djævelens i dobbelt forstand". "Kommer de ikke, så lad dem fare og sig dem, at de tilhører djævelen".

Man møder næsten en lige så stærk tale i de to berømte skrifter, hvor Luther giver vejledning for den evangeliske gudstjeneste. I "Formula missae" fra 1523 holder Luther jo fast ved hele den gamle messeform, endda delvis på latin, kun er næsten alle de såkaldte canon-bønner omkring indstiftelsesordene udeladt. - I "Deutsche Messe" 1525 er derimod en række af messens gamle led erstattet med en nadverformaning.

I "Formula missae" kræver Luther, at præsten skal afvise nadvergæster, medmindre de kan "gøre rede for deres tro" og vise, at de "forstår, hvad Herrens nadver er" o.s.v. Han siger, at dermed vil der blive draget omsorg for, at "ikke bare de værdige og uverdige kommer løbende til Herrens bord, sådan som vi har set det ske hidindtil i Romerkirken". Men præsten skal ikke nøjes med at se til, at folk har forstået disse ting, nej "han skal også give agt på, om de i deres liv og vandel godtgør samme tro og indsigt". "Hvis han ser, at en skørlevner, horkarl, drukkenbolt, spillofugl, ågerkarl o.s.v. skal han udelukke ham helt fra nadveren, indtil der er tydeligt bevis for, at han vitterligt har forandret sit levned." - Der er ingen tvivl om, at mangfoldige danske præster, der i dag roser sig af deres luthordom, med forfærdelse vil vende sig fra denne Luther. Han er jo kun en arg pietist og moralist.

De samme præster tager iøvrigt gerne afstand fra denne messe fra 1523, hvor man mener, at Luther endnu ikke havde nået at frigøre sig rigtigt fra Rom. Derimod henviser man gerne fra den side til messen fra 1525. Først da skulle reformationen være ført rigtigt igennem på gudstjenestens område. Men da glømmer man to ting. For det første siger Luther udtrykkelig, at han ikke med denne messe vil have ophevet den første. Men endnu værre er, at netop her i en tilsyneladende mere lavkirkelig messe forkynnder Luther "skellet" på en måde, der i virkeligheden er endnu skrappere, end de hidtil nævnte eksempler viser. Det er i dette skrift at Luther peger på "den tredje form for gudstjeneste, som

skulle være i overensstemmelse med den rette evangeliske ordning". Denne "burde ikke afholdes så offentligt blandt alle slags folk, men de som for alvor ville være kristne og bekende evangeliet med hånd og mund, måtte indskrives med navn og samles alle i et hus til bøn, til skriftlæsning, til dåb, til modtagelse af sakramentet o.s.v." - "Indenfor en sådan ordning kunne man kende, straffe, forbedre, udstøde eller bandsætte dem, som ikke levede kristeligt".

I den forbindelse findes der en interessant ting i den liturgi, som flertallet af de amerikanske lutherske kirker i 1958 enedes om. I denne liturgis afsnit om det offentlige (fælles) skriftemål gøres der virkelig alvor af det, der si ges ved enhver dansk præsts ordination, at han har fået magt og myndighed til "at binde synden på den gonstridige og løse den på den bodfærdige". I det amerikanske ritual står der ikke blot: "Som præst i Kristi kirke og ved hans myndighed tilsiger jeg jer, som angrer sandt og tror på ham den fulde tilgivelse af alle jeres synder", men der står og så følgende: "På den anden side, ved den samme myndighed erklærer jeg for den ubodfærdige og vantro, at så længe deres ubodfærdighed vedvarer, har Gud ikke tilgivet deres syn der og vil sikkert gengælde dem deres overtrædelser, hvis de ikke vender bort fra deres onde veje, og kommer til sand anger og tro på Kristus, før nådens dag er endt".

GRUNDTVIG:

Her vil jeg blot pege på en salme i Grundtvigs Sangværk bind 5 side 174, så sent som fra 1862. Den taler så stærkt ind i vor kirkelige situation, at der ikke behøver at tilføjes noget. Jeg citerer blot et par vers:

I Daaben lukkes op den Dør,
som laaset var saa længe,
Til Paradis, og ingen før
sig kunne der indtrænge.
Men troen, det er ganske vist,
den kommer først, den kommer sidst,
kun den har gavn af Daaben.

Lad derfor ei vor Barne-Daab
Dig friste eller støde.
De Smaa vi døbe i det Haab,
Guds-Ordet Tro skal møde.
Hvis ikke, da er Daaben spildt,
men mødes Tro, da siger mildt
Vorherre: din er Daaben.

Enhver, som bliver døbt og tror,
Indgaar i Himmerige,
Skjønt Barnet Ja til Troens Ord
Ei kan ved Fonten sige.
Men det er langt fra Sandheds Ord,
at hver, som døbes, ogsaa tror,
Det er kun Løgn og Skvalder.

Jeg er godt klar over, at sådanne citater ikke gør indtryk på en lang række af folkekirkens præster i dag. Når man af Den hellige Skrift kun regner med det, "Man selv har hørt af evangeliet", er det klart, at man heller ikke regner med andet end det, "man selv har hørt af Luther" og det "man selv har hørt af Grundtvig". Men for andre end dem kan Luthers og Grundtvigs kommentar til danske kirkeliv 1962 godt have interesse.

Poul Ulsdal.

DE EVANGELISKE KLOSTRE.

af universitetsadjunkt Marie Mikulova Thulstrup.

Når man siger ordet kloster, behøver man ikke at være en særlig kender af kirkehistorien, for at visse begreber straks dukker op i hukommelsen. Først og fremmest er der be grebet fuldkommenhed. Fuldkommenheden har i de klassiske klosterregler altid været målet for en munk. Han har overtaget stræben efter opfyldelsen af Kristi befaling "vær fuldkomne, ligesom Jeres Fader i himlene er fuldkommen" helt fra de retfærdige blandt jøderne. I lighed med dem har mange kristne i stadig stigende antal afsondret sig fra denne onde verden, for at kunne ubesmittet gennemføre i dette jor diske liv Kristi fornyelse af fuldkommenhedskravet. Enten i ensomhed - og fuldkommenheden blev da en slags heltogerning - eller i fællesskab kæmpede de første århundreders stræben de kristne efter bevarelse af de kristelige skatte i en ond og brutal verden. Senere århundreder understregede indøvelsen af denne vej mod fuldkommenhed, de skabte en metode til den enkelte kristnes fremgang. Enten de nu særligt beto nede fattigdom, eller missionsvirksomhed, eller det kontemp lative liv, var formålet med munkenes og nonnernes liv det samme, det var fuldkommenhed, som Kristus befalede.

Fuldkommenhedens vej.

Denne fuldkommenhed blev også etisk forstået. Fattigdom, kyskhed og lydighed skulle hurtigt lede til målet, thi de

betød både afstandtagen fra jordiske fornøjelser, og frihed til ubetinget udøvelse af de opgaver, der måtte foreligge.. De vidste, at hele mennesket måtte forbedres, forklares, ved gennemført selvfornægtelse måtte det døde det onde og det ufuldkomne i sig. Man tilstræbte en indre forenkling, forstået i samklang med Døberens bekendelse: "Han må vokse, jeg må blive mindre". At være sådan, gennem øvelser, indre renset og ren betød at være forberedt til Guds komme til mennesket, og ved dette komme fik mennesket sin fuldkommenhed.

Denne stræben efter fuldkommenhed sker ikke blot efter befaling. Den udspringer udfra et brændende ønske om hengivenhed. Jo større en incendium amoris, kærlighedens brand til Jesus i mennesket, des større er længselen efter en absolut, ubetinget hengivenhed. Den gamle kristenhed udtrykte denne længsel netop ved sin stræben efter fuldkommenhed.

Reformationen lukkede klostrene.

Da reformationen lukkede dørene for klostrene, var det, fordi den anså denne stræben efter fuldkommenhed for umulig at realisere i dette liv. Dog skete der det mærkelige, at de evangeliske kirker i eftertiden kom til at åbne for klostrenes døre igen. Var det for at rette reformationens misforståelse- eller var det en legitim evangelisk handling? Hvorfor skete det?

Ramt af nåden.

At der allerede i det sidste århundrede opstod en bevægelse, der pegede i retning af klosteret, nemlig diakoniens grundlæggelse, var ingenlunde ment som en protest mod Luther - at der i dette århundrede opstår det ene protestantiske kloster efter det andet, betyder heller ikke en bevidst kritik af reformationen. Der skal dybere grunde til den slags end netop en blot kritik. Nej, bevægelsen til en sådan - overfladisk set revolutionerende - beslutning må ligge, og ligger dybere. Den ligger netop i et ønske, som er fælles for alle af den guddommelige kærlighed brændende sjæle - i ønsket om absolut hengivenhed. Jo mere man er ramt af nåden, des mere længes man efter at hengive sig absolut, uden rest og uden betingelser. Dog, som den vordende brud husker sin moders handlemåde overfor far, alle de små og store ting, der udgjorde hjemmets lykke, således finder den fromme protestant tilbage til gamle mønstre og finder frem det, han nu igen kan bruge i sit eget forhold til Gud, og prøver, om han kan bruge noget af deres måde at elske Gud på.

Ikke en vej til fuldkommenhed.

Der er ting - og i særdeleshed bønner - den fromme protestant af idag har adopteret fra de gamle klosterskrifter. Men en protestants længsel har fundet en anden vej end de gamle til at udtrykke sin hengivelse. Reformationens erkendelse, som jo også Augustinus havde, om menneskets afmagt, er jo en mystikers erkendelse, trukket ned på jorden og gjort fra et resultat til et udgangspunkt. Når han nu på forhånd får at vide, at han intet kan vide og intet selv kan, uden at Herren virker alt i ham, kan han ikke opstille en vej mod fuldkommenhed. Han tør end ikke drømme om muligheden af en sådan vej, thi han ved - han har hørt det fra barn af - at han ikke kan noget som helst selv. Da giver denne bevidsthed - som måske ikke er oplevet - et andet resultat. Den bliver ikke til en vej mod fuldkommenhed. Denne afmægtige hengivenhed, som er protestanternes, griber til det bibelske billede af mennesket som barn og af Gud som Fader. Det er dette billede, der illustrerer Kristi opfordring "vær fuldkomne". Vi er kun børn, erkender han, men vi vil være det fuldt ud, vi vil love vort barneforhold til Gud absolut. Se, deri er den fuldkommenhed, vi skal opnå her på jorden, at være ganske små, og derved at tilkende Gud alle faderlige fordele, omsorg og kærlighed. Dette er ikke egentlig en vej mod fuldkommenhed. Som sådan har fuldkommenhed egentlig ingen interesse. At love sit barneforhold til Faderen fuldt ud og konsekvent - deri finder længselen efter en absolut hengivenhed sin næring og sin realisation.

Klosteret i Darmstadt.

Denne fromhed udtrykkes klart i det evangeliske kloster i Darmstadt i Tyskland. Søstrene der har ikke offentliggjort deres regel, men af de andre publicerede arbejder fremkommer klart grundtonen af denne afmægtige hengivenhed, en hengivenhed, som børn føler overfor en almægtig Fader. Af de mange pjecer og bøger, som deres leder Moder Basilea Schlink har skrevet, kan vi åbne blot en af de mindste, på dansk under navnet: Spejlet til selvprøvelse (overs. af P.M. Carstensen, Holbæk). Kampen mod synd, kampen mod det onde i sig selv foretages af den evangeliske kristen netop ved denne afmægtige hengivenhed.

Viljen forenes med Gud.

Indledningsvis udtrykkes der en overbevisning, som præger alle Moder Basileas skrifter: vi er frelst, vi er forløst. Derfor er vi "en udvalgt slægt, et kongeligt præsteskab", som

har til opgave at forkynde "hans guddomskraft". Mennesket bilder sig i sit forhold til Gud ikke ind, at synden på en eller anden måde kan eller skal overvindes af mennesket selv. Han ved, at synden, også hans synd, er i grunden tilintetgjort ved Jesu offer. Hans synd skal blot bringes i relation til dette stedfortrædende offer, og Jesus skal priser for sejren også over denne synd. "Priser jeg hans blods kraft, som frigør og renser mig fra alle synder? Da vil det ske mig efter min tro". Der tales også om forening, ikke sjælens, men viljens forening med Gud. Det faktum, at Gud er vor Fader, tages alvorligt og bogstaveligt. Hele Darmstadtbevægelsens opståen, deres byggearbejde, deres liv uden indtægter, arbejde, som de påbegynder og lægger dets udfald i Guds hånd, vidner om deres bogstavelige tillid til en Fader, der ikke vil lade dem, der er hans børn og lever derefter, i stikken.

Derfor siges der i skriftet, at der skal "tænkes stort" om Gud som Fader og Jesus som Forløser. Derfor skal Guds barn ustandseligt være i kontakt med Faderen gennem bøn, takke ham og bede ham om alt, også om småting, og derved vi se, at man anerkender ham som en virkelig Fader. Derfor skal han elskes og samtales med hele dagen igennem, og derfor ønsker mennesket sig at gå samme fornægtelsens vej som vor Frelser. Derfor bliver hans holdning overfor mennesker en præstelig tjeneste, fyldt med opgaver, og derfor optager jordiske ting ikke sindet.

Sejren i Jesu almagt.

Den afmægtige hengivenhed viser sig tydeligt gennem indstillingen til sine synder og dårlige tilbøjeligheder. Det er en hengivenhed, der ikke et øjeblik bilder sig ind, at den af menneskets beslutning kan nå et skridt videre. Moder Basilea har selv oplevet, skriver hun, sin afmagt i kampen mod synd, indtil hun tog sit udgangspunkt netop i denne afmagt og lagde hele sejren i Jesu almagt. "...Det gælder om, at vi tilegner os Jesu blods forløsende kraft. Det sker ved, at vi i troen klamrer os til sejrsmålsbudskabet om Jesu fuldbragte genløserværk og hver dag i vor morgenvagt priser Jesu sejr over bestemte synder. Vor syndefæstning vil falde dersom vi daglig i ånden går rundt om den - som Israel gik rundt om Jeriko - og opløfter trosråbet: Jesus er sejrherre -- Satans fæstning i mit hjerte er allerede i hans hånd..."

Den afmægtige hengivelse vil ikke sejre selv, den lader Jesus sejre ved hans engang frembragte offer. Denne hengivenhed gør Kristi offer sejrerrigt også i nutiden.

Som den lille Therese af Lisieux.

Denne fromhed, der erkender sin stræben som afmægtig, og som lægger alt i Guds hånd, kendetegner fromheden i det evangeliske kvindekloster i Darmstadt. Denne indstilling (i den katolske kristenhed forefindes en lignende indstilling mig bekendt kun een gang - hos den "lille" Therese af Lisieux) er i grunden meget evangelisk: den har sin kilde i den tillid, fiducia, som Luther satte i stedet for vejen mod fuldkommenhed. Søstrene i Darmstadt, skønt de ikke bekender sig til en bestemt konfession, og skønt de bruger katolske breviarer, står fast forankret i denne reformatoriske fromhed, der vil tilkende Jesus al ros, og som befrier det stræbende menneske for alle indbildninger. Det er denne afmægtige hengivenhed, der er vejen for de nye evangeliske klosterdannelser. Ingen anden vej mod fuldkommenhed praktiseres der, uden forholdets barn - Fadervejen. Deri ligger deres fuldkommenhed - hvis de overhovedet taler om en sådan.

Frihed til tjeneste.

Naturligvis har denne afmægtige hengivenheds-fromhed sine konsekvenser. Det interessante er, at disse konsekvenser ligner deres katolske brødres forholdsregler, ligesom de evangeliske kristne også vælger enlig stand - for at være fri til tjeneste og for at lade den eneste ene kærlighed dominere. Fattigdom er for dem ikke noget tilstræbt, men et resultat for dem, der vil modtage alt fra Gud og straks give det modtagne videre. Og lydighed mod Gud giver sig af sig selv. Da denne evangeliske vej ikke stræber efter fuldkommenhed, men betyder frigørelse fra det onde og frihed til tjeneste, forekommer der hos dem ikke så mange regler, og alt virker spontant og frit.

Livets fornyelse under den absolutte hengivelse.

Dette er grundtonen i de evangeliske klostre, der opstår i dag. Deres dannelse har sin oprindelse i den brændende længsel efter at kunne give sig helt, helt og hengivent. De vil ikke rette på reformationen, de vil blot leve evangeliet konsekvent - under de akcenter, selve reformationen lagde. De tilstræber - ligesom pietismens fædre Arndt og Gerhard - livets fornyelse under den absolutte, hengivne tillids tegn.

Derfor betyder de evangeliske klostre ikke en retur til noget forladt, men tværtimod er de tegn på reformationens livsdygtighed.

OM GUDSTJENESTENS SALMER 4.

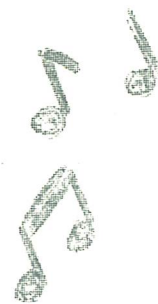
Med dette nummer er der givet forslag til salmer for et helt kirkeår. Arbejdet har vist sig at være vanskeligere, end jeg havde troet. I de indledende artikler derom (nr. 6 og 7, 1961 og nr. 1 1962) meddelte jeg en række synspunkter for arbejdet, som i hvert fald en række højkirkelige præster stort set er enige om. Hovedprincippet er at medvirke til messens klarhed, ja folkelighed, så menigheden som et "folk af præster" kan forstå, hvilke "roller", den skal spille i gudstjenestens "drama". Kirketjener, degn, organist og præst ved (forhåbentlig), hvilke "roller", de skal spille. Men ved den øvrige menighed det? Ved det salmevalg, der helt er i præstens hånd, kan menigheden måske snarere ligesom ve marionetter, der blot skal gøre det, som præsten vil - f. eks. tvinge til evindeligt at synge omvendelsessalmer for sig selv - eller endnu værre: synge katterske salmer af Aastrup.

Vi lader kirkens gamle messe tildele "rollerne". De små stumper af Davidssalmer i den gamle messe: introitus, graduale, offertorium og communio er minder fra den bibelske og urkirkelige gudstjeneste, hvor menighedens salmebog jo netop kun var Davidssalmerne. Det er endnu stort set på de samme steder, at en almindelig dansk gudstjeneste endnu har sine salmer - blot ofte valgt uden klar mening og udenom gudstjenestens egentlige sammenhæng. Vi har derimod forsøgt at give eksempler på danske salmer, der kan bruges til at udtrykke de ganske bestemte ting, der skal siges og gøres netop disse steder i messen.

Som før sagt er arbejdet kun et forsøg. Jeg har fået tilsendt værdifulde forslag fra præsterne Dolmer, Ejnar Krogh, Poul Exner og C.B. Hansen og har følt mig forpligtet til virkelig at tage hensyn til disse forslag og lade dem præge arbejdet og ikke blot benyttet mine egne private forslag. Men derved er der i forslaget kommet enkelte modsætninger til mine indledende artikler. Jeg forfægtede der den grundanskuelse, at det ikke skulle være et ideal at bruge en "stor" salmebog, altså at få sunget så mange forskellige salmer som muligt. Forslaget spænder imidlertid over et stort salmevalg. Dette skyldes dels de andres bidragsyderes forslag, men dels også min egen lyst til trods alt at vise, hvor mange gode muligheder, hvor mange typiske salmer, der findes til hvert led.

Selv vil jeg ikke benytte forslaget, som det er i sin hel-

	Introitus	Graduale	Prædik.salme	Offertorium	Communio	Udgangssalme
20. s. e. Trinitatis. 2		425v9-10	269	147 (319)	288	527 (433)
21 -	360 (338)	611v7	567 (296)	486 (487)	-	331
22 -	624 (311)	59v6	608	595 (439)	-	460 ...
23 -	750	465v1	265	587 (528)	-	226 (535)
24 -	679	5v6-7	357	479 (562)	-	725
Allehelgen	661 (13)	659	660v1-3	610 (640)	458	342 (30v3-6)
25 -	370	-	267 (229v1-3)	575 (229v6-9)	429	560 (559)
26 -	375	-	343	495 (337)	-	391
27 -	395	-	149	54	-	546v6 (522)

SALMEBOK

hed. I hvert fald ikke i en årrække. Da vil jeg have mange flere gentagelser i årets løb for af pædagogiske grunde at få lært menigheden dens "roller". Efter min mening bør introitus meget oftere være "Denne er dagen...", og meget oftere bør "Ånd over ånder" eller et lignende vers synges i den prædiken for at lære menigheden at indstille sig ret til denne prædiken. Og meget oftere bør udgangssalmen have præg af udsendelse til tjenesten i verden som f.eks. i nr. 325, 327 og 337. Gradualsalmernes gentagelser og ensartede præg i forslaget har jeg selv ansvaret for. Communionssalmernes gentagelse og særlige karakter står Dolmer og jeg bagved. Her er opgaven også blevet gennemført lidt anderledes, end det er udtrykt i nr.1. 1962, men i overensstemmelse med min egen praksis.

Personligt mener jeg også, at på en række dage er salmerne alt for lange til, at jeg selv tør bruge forslaget. Arbejdet har bestyrket mig i, at Den Danske Salmebog, sit væld af gode salmer til trods, er en meget dårlig salmebog netop til gudstjenestebrug. Salme efter salme er ubrugelig på grund af for mange vers. Salmebogsredaktionen har handlet stik imod Luthers ord i "Formula missae" 1523. "I kirken vil vi ikke udslukke de troendes ånd ved kedsomhed", siger han i anledning af for lange salmer. Alt for mange danske gudstjenester er en march på stedet. I snart hver lang salme skal vi begynde med skabelsen - jamre over vore synder - og sukke efter himlen. Er der nogen grund til at synge mere end een salme i messen, skulle det være den, at de hver har sit at sige, og ikke alle siger alt. Undertiden kan man i en gudstjeneste opleve, at man i selve udgangssalmen begynder forfra igen med alt det, som messen har handlet om, og som nu skulle være gjort for denne gang. Så er der ikke andet at gøre end at sige til sig selv: "NU kan det være nok" og lukke bogen.

Da salmebogsredaktionen ikke synes at have overvejet, hvad salmernes rolle i gudstjenesten er, tvinges vi til den udvej at klippe i salmerne. For at forbedre forslaget mener jeg, at dette burde gøres hist og her, eller snarere: klippe man mere i salmerne, kunne der findes en lang række endnu mere typiske salmer, f.eks. til offertorium og udgang -- Men her mener jeg, at praktiske grunde kan hindre, at der klippes mere end een, højst to gange i hver gudstjeneste.

Arbejdet er altså langt fra fuldført. Først ved at lægge et helt års salmeforslag her fra bladet under hinanden i rækkefølge, vil man kunne overskue det. Jeg er overbevist om, at der så ville kunne skabes en endnu bedre 2. udgave.

I kommende numre af bladet håber jeg meget, at man vil indsende forslag til forbedringer, f.eks. opgive endnu flere egnede salmer til de forskellige funktioner - eller egnede brudstykker af salmer. Selv regner jeg også med at meddele supplerende salmer og angive bestemte rettelser af forslaget.

Poul Ulsdal.

L E S T :

=====

V A T I C A N E R C O N C I L I E T .

K.E.Skydsgaard u.A.: Konzil und Evangelium. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen. 209 sider. 16,50 DM (ca.25 kr.)

Denne bog af professor Skydsgaard i samarbejde med andre teologer har som undertitel "Lutherske stemmer til det kommende romersk-katholske koncil".

Dette koncil, der blev indvarslet af den energiske og dynamiske pave Johannes XXIII den 25. januar 1959, er, når dette læses, allerede midt inde i sin første session, der jo tog sin begyndelse 11. oktober. Men dermed har denne bog ingenlunde mistet sin aktualitet, tværtimod. Koncilet, der vil få en eller to sessioner mere i 1963, vil også fremover tiltrække sig opmærksomhed og optage adskilliges sind. Nogen tid må endnu hengå, inden de forskellige konkrete beslutninger fra koncilet foreligger, og indtil da må vi altså lade os nøje med at vide besked om, hvad koncilet efter al sandsynlighed vil beskæftige sig med. Og i den henseende er Skydsgaards bog meget oplysende, og dertil kommer, at den udførligt gør rede for forventning til og forbehold overfor dette koncil.

Bogen indledes med en afhandling af biskop Dietzfelbinger om reformationens økumeniske ansvar. Derpå behandler professor Ernst Kinder, Münster, spørgsmålet om, hvad et økumenisk koncil er. Siden behandler professor Pelikan, Chicago, Luthers stilling til kirkekoncilerne. Og endelig beretter professor Lindbeck, Yale universitet, den ene af det lutherske verdensforbunds to observatører, om den romerske katolicisme ved tærskelen til koncilet. Alle disse afhandlinger er skrevet ud af en ægte økumenisk indstilling og er meget oplysende om hver sit emne.

Bogens hovedbidrag er leveret af professor Skydsgaard, der jo forlængst har fastslået sit navn som en meget fin kender af den romerske katolicisme, og derfor ganske naturligt også er luthersk observatør ved konciliet.

Professor Skydsgaard bidrager først med en udførlig afhandling om koncilets formål og problematik. Indledende gør han grundigt rede for koncilets forhistorie fra den 25. januar 1959 og fremover gennem den forberedende kommissions arbejde med at indhente oplysninger fra alle dele af verden, hvilke oplysninger siden blev samlet i 15 store bind på ialt 9520 sider, til den egentlige forberedelse. Pinsedag 1960 nedsatte paven ti kommissioner og tre sekretariater, heriblandt det vel permanente for kristnes enhed med kardinal Bea som formand. Over dem alle centralkomiteen, som paven selv præsiderer for.

Siden juni ifjor har denne iøvrigt haft seks samlinger af godt en uges varighed, og herunder har den færdigbehandlet 70 "schemata" på tilsammen 2060 sider, udfra hvilke paven vil fastlægge den endelige dagsorden for konciliet.

Hvilken hensigt har paven nu haft med dette koncil? Paven har selv gentagne gange udførligt redegjort herfor. Allerede i pavens første emzyklika "Ad Petri Cathedram" af 29. juni 1959 gøres det klart, at konciliet skal beskæftige sig med troen, det kristelige liv og den kirkelige disciplin. Ethvert koncil er i eminent forstand et dogmatisk koncil. Dette er ingen undtagelse, hvilket også ses af, at den teologiske kommission er den første og tilmed den eneste, der har fået sin opgave nærmere præciseret.

En klarende og autoritativ stillingtagen til spørgsmålet om kirken, der ligesom har været ude af balance siden dogmet om pavens ufejlbarhed 1870, trænger sig på og vil efter al sandsynlighed komme i forgrunden. Bispeembedets betydning og funktion må klart fastslås. Vel er kirken bygget på Peter, men biskopperne har dog deres autoritet direkte fra Kristus. Kirken er ikke blot "monarkisk", men også "kollegial". Konciliet skal søge at bringe ligevægt i læren om kirken.

Også spørgsmålet om lægfolket trænger sig på, og der må findes såvel en teologisk som praktisk løsning. Enhver døbt har ansvar for kirken i verden, uden at derved kirkens hierarkiske ordning må ophæves.

Spørgsmålet om skrift og tradition skal nok også tages op. Bibelstudiet har de sidste årtier udfoldet sig levende i Romerkirken, og det er ingen hemmelighed, at forskellige an-

skuelser herom er kommet frem og gør sig gældende, så den exegetiske situation må betragtes som værende spændt. Gives der to åbenbaringskilder, skrift og tradition, eller kun een, den hellige skrift, der siden må udlægges af traditionen?

To omstridte spørgsmål om indførelse af modersmålet i selve messen og genoptagelse af kommunion i begge skikkelser kan vel heller ikke forbigåes. Og vil diakonatet blive genindført som et særligt embede, måske med tilladelse til ægteskab for diakoner?

Den romersk-katholske præsteuddannelse må tages op til revision, og kirkens missionsproblemer må nøje gennemdrøftes. De store verdensreligioner er inde i en opblomstring og det ofte i bevidst modsætning til kristendommen.

Konciliet må drøfte disse dogmatiske spørgsmål, men vil dog efter sin bestemmelse mere være af pastoral art, altså sigte på den indre fornyelse af kirkens liv. Kirken står foran en ny tid, hvor det gælder om at besinde sig på den dermed givne opgave. Det gælder fornyelse og styrke, at kirken kan fuldkomme sin mission. Konciliet skal hidbringe en pastoral tilpasning af præsters og lægfolks apostolat til de forandrede tidsforhold. Med konciliet vil en ny, universal missionsepoke indtræde. Konciliet er fremfor alt blevet indkaldt "fordi kirken i sin strålende mangfoldighed af forskellige riter, i sine mangfoldige aktiviteter og sin ubrydelige enhed har stillet sig den opgave at opnå ny kraft til sin guddommelige mission".

Pavens anden hovedtanke med konciliet er, at konciliet skal være et skridt på vejen til kristnes enhed. I første række skal konciliet beskæftige sig med indre romersk-katholske anliggender, men spørgsmålet om enheden vil hele tiden ligge i luften og har været et drivende motiv for paven til indkaldelse af konciliet.

Af pavens udtalelser fremgår nu, at der for de kristnes enhed kun foreligger een mulighed: forbinde af de ikke-katholske kristne til synlig enhed med den apostolske stol, hvilken enhed betyder enhed i lære, i ledelse og i kultus. Heroverfor står den økumeniske forståelse, der også lever i den romerske kirke, at den kristelige enhed er en Guds himmelighed. Ingen kirke kan på forhånd have patent på enheden. Unitas betyder enhed i den ene Jesu Kristi kirke, betyder en ny pinse, hvor Helligånden samler alverdens adskilte kristne til et Gudsfolk. Der er således ikke tale om tilbagevenden, men om freadgæng for samtlige parter. Skal der endelig tales om tilbagevenden, må det være tilbagevenden til Jesus Kri-

stus, hvilket for begge parter betyder en vej af bod, ydmyghed og fordybet sandhedserkendelse.

Når nu paven taler om tiltagevenden, mener han ikke uden videre absorbering i den romersk-katholske kirke. Ægte katholicitet udelukker efter pavens opfattelse ganske simpelt "romersk uniformering". Den betyder, som komplimentære bestemmelser, forskellighed og frihed og -samtidig - synlig forbundethed med og underordning under den apostolske stol. Men pave Johannes synes dog at have et mere økumenisk end vatikansk sindelag.

Og en betingelse for genforening af de adskilte kristne er for paven den indre kirkelige, katholske fornyelse, og til denne skal just konciliet yde væsentlige bidrag. De fraskilte brødre skal ikke uden videre indbydes til den romersk-katholske kirke, som den er. Først må der ske noget i den. Ikke dogmatiske ændringer, men fornyelse af hoved og lemmer - så kirken fremstår "uden plet og rynke". Dette vil ikke være uden virkning på de fraskilte brødre, når de er af god tro.

Sekretariatet for de kristnes enhed, der efter al sandsynlighed er noget blivende, har fået en dobbelt opgave: 1) at sætte ikke-romersk-katholske kristne i stand til at følge konciliet og 2) at hjælpe med til at fremme genforeningen mellem Rom og ikke-romerske kristne. Hvad der end bliver tænkt og sagt på konciliet, vil blive sagt og tænkt også med henblik på de ikke-romerske kristne. Sekretariatet skal være mellemled mellem ikke-romerske kristne og konciliet. Det har taget sin opgave op med stor alvor og har grundigt studeret det væsentlige og uopgivelige for reformatrisk tro. Det nye sekretariat gør sig ikke sagen let og gør sig ingen illusioner om den besværlige vej, der ligger foran. Vi må ønske, at den både går i dybden og er åben for ny erkendelse.

Er vi evangeliske kristne også beredt til at lukke os op over for nye indsigter, og kan og vil vi høre vidnesbyrdet fra den nuværende romersk-katholske kirke?

Skydsgaards anden afhandling handler om konciliet og de evangelisk-lutherske kristne. Kommer dette koncil os ved? Ja, for romersk og luthersk er aldrig blevet færdige med hinanden. Vi er fremdeles henvist til hinanden, og vil vi tænke økumenisk, må vi søge den anden inddraget i vor tanke. En kirke kan ikke stå alene, så den bliver en "særkirke". En kirke "for sig selv", en monologisk kirke, kan der ikke gives. Hvis den lutherske kirke ikke til stadighed hø-

rer det spørgsmål, som den romersk-katholske kirke stiller den, men betragter det konfessionelle spørgsmål som endelig løst, så er det et tegn på indre stagnation, hvorved det, som reformatorerne kæmpede for, er blevet glemt. Og hvis den romersk-katholske kirke - hvor skjult det end må ske - ikke er åben for det i reformationen stillede positive spørgsmål tilden, som er rettet mod den bibelske midte og der her skænkede indsigt i Guds frelse ved Jesus Kristus, så er det et tegn på, at den har fjernet sig langt fra den afgørende midte. Dermed er også den blevet til en særtradition.

Den romersk-katholske kirke har set, at den står overfor en ny tid. Ikke kirken skal stille spørgsmål til verden, men kirken må besvare de spørgsmål, verden stiller. Det forekommer verden, at kirkens ansigt er blevet rynket og gammelt. "Tre fjerdedele lig" har en ikke-troende på rejse gennem Europa sagt. Denne begrundelse for konciliet er et spørgsmål, vi ikke kan komme uden om, thi vi står foran den samme nød og de samme problemer. Udfra denne fælles situation må al vor kritik øves.

Konciliet vil en fornyelse af kirken, der skal betyde ny kraft til kirkens mission, opsving for fromheden og den katholske kirkes virke, og en kraftfuld tilpasning til den nye verden. Også vi ved, hvor meget en fornyelse af det kristne menighedsliv i gudstjeneste, i mission og i udøvelse af kærlighedens gerninger er tiltrængt. Men fornyelsen kan ikke ske uden kritisk gennemprøvning af alle kirkens udtrykksformer ved Guds Ord. Er alle kirkens funktioner virkelig værktøj for kirkens Herre? Gud har bundet sin frelse til ydre midler, men der gives en klar grænse mellem menneskeligt og guddommeligt i kirken. Gud har forenet de to, men ikke gjort dem identiske.

Der gives i vore kirker en altfor menneskelig sikkerhed. Men al fornyelse begynder med bod, erkendelse og bekendelse af synden, også den der sker på kirkens eget felt, ja, i helligdommen selv. Omvendelse og bod er strukturelement i den sande kirke. I kirken må der altid føres en god strid for kirken imod kirken. Hvorledes vil koncilsfædrene forstå ordet fornyelse?

Et andet spørgsmål er forståelsen af kirken. Den romerske katholicisme er ikke "kirkereligion" par excellence. For den reformatriske tro er kirken en ligeså real størrelse som for den katholske kirke. "Kirken er Ordets skabning" har Luther sagt. Dette Ord er for kirken og over kirken.

Men det er også i kirken som dens eneste liv og substans. Kirken er tjener for dette Ord.

Begge konfessioner har de samme elementer i sin kirkeopfattelse, men de er sat forskelligt sammen. Også den evangelisk-lutherske tro ved, at kirken er de troendes moder, og at den som Guds Ords kirke er hellig og ufejlbar. Også den erkender en ægte apostolisk autoritet, det i den hellige skrift foreliggende klare, apostoliske vidnesbyrd. Udøvelsen af denne apostoliske autoritet i forkyndelse og lære sker i menigheden gennem embedet. Men den evangelisk-lutherske tro må afvise bindingen af Guds ord til en episkopal succession, med biskopperne som absolut garanti for kirkens apostolicitet, ligesom bindingen til et bestemt "apostolsk sæde", d.v.s. til Rom med paven som den efter guddommeligt ret med højeste jurisdiktion og ufejlbar læremyndighed udrustede styrer af kirken.

Paven taler om kirkens glans og herlighed, at kirken skal blive "uden plet og rynke". Koncilet skal blive et vidunderligt skuespil af sandhed, enhed og kærlighed". Er kirken her ikke opfattet fuldstændigt eskatologisk? Er der her ikke sket en sammenblanding af Guds rige og kirkens begreb? Kirken her på jorden er ikke "gloriosa", fordi den er en kirke af syndere. Såvel Augustin som Thomas Aquinas har da opfattet dette Efesersted anderledes end paven, nemlig eskatologisk. Kender den romersk-katholske kirke og dens kristne da ikke også troens anfægtelse, når det gælder kirkens syndighed? Hvorfor falder det den romersk-katholske kirke så svært at tale om kirkens synder?

Vi kristne - romersk-katholske som evangelisk-lutherske - kan næppe forestille os, hvorledes vore kristelige ord er blevet andre mennesker fremmede. Og mere endnu: Vi er ofte selv slet ikke i stand til at forstå meningen med de os så selvforståelige, kristelige begreber. Vi er med vore, af traditionen formede ord fangne mennesker. Det er den "sproglike" nød for forkyndelsen, teologien og et koncil. Spørgsmålet er, om koncilsfædrene ved af denne nød og skyld?

Forudsætningen for et nyt sprog er, at vi påny hører Bibelen, dermed bliver vore tanker og udtryksformer løst. Nu er vi alle fristede til at forstå de bibelske ord ud fra vore forskellige traditioner, således at vi fortolker det første oprindelige, gennem det andet, efterfølgende. Men Bibelen har sin egen stemme, der kan høres og forstås. At tænke bibelsk betyder at tænke "fra begyndelsen af", d.v.s. at høre Bibelenes magtige budskab må befries for traditionens omfavelse.

Spørgsmålet om den hellige skrift vil blive taget op af koncilet. Hvad er nu det: At forstå Bibelen? Bibel og kirke hører uadskilleligt sammen. Bibelen vil i kirken høres i sin suveræne selvstændighed. Bibelen er opstået i kirken, men den er det oprindelige profetiske og apostoliske vidnesbyrd om den treenige Guds Ord, og som dette vidnesbyrd står den før og over kirken. Sætningen, at Bibelen skal forstås ud fra traditionen, er derfor farlig, omend ikke usand, fordi den kan fordunkle den anden sætning: Bibelen vil høres i kirken.

Koncilet er ikke noget unionskoncil, men kirkens enhed ligger dog paven ganske særligt på sinde. Paven har nævnt tre aspekter for enhed: enhed i lære, i ledelse og i kultus. Disse tre punkter bereder de største vanskeligheder for de evangeliske kirker, vanskeligheder, der i dag er uovervindelige, fordi de netop angiver grunden til, at vi ikke kan blive medlemmer af den romersk-katholske kirke. Paven synes ikke at have til hensigt at drøfte dette grundigt igennem med andre kristne. Videre diskussion synes ham overflødig og forgæves. Men den anden part må, netop i sine vanskeligheder tages ganske alvorlig. Det ville have været godt, om paven havde sagt dette.

Det er rigtigt, at der i det nødvendige må herske enhed. Men vi kommer ikke uden om sammen at stille spørgsmålet, hvad der hører til det nødvendige. Gennem de trosspørgsmål, der skiller os, er vi adskilt, gennem de trosspørgsmål, der hører til det nødvendige, må vi komme til enhed. Den store nød er, at vi i spørgsmålet, hvad der er nødvendigt til frelse, ikke er enige. Denne situation må bittert erkendes. Først da kan vi gøre det næste skridt. Men paven har ret i, at allerede bønnen giver en dyb enhed, langt nødvendigere og mere virkelig, end vi tror.

Nu gives der enkeltspørgsmål, der af begge parter påny må undersøges i lys af den hellige skrift, f.eks. spørgsmålet om inkarnationen i sammenhæng med læren om kirken.

I Jesu Kristi kirke drejer det sig ikke om enhed i og for sig, men om en ganske bestemt enhed. Den hellige skrift erindrer os til stadighed om, hvad denne enhed er. Den enhed, til hvilken kirken blev kaldet og udvalgt, er ikke en eller anden enhed, men Guds kærligheds mysterium. Enhed er overhovedet kristendommens væsen, forsoning med Gud og broderlighed blandt mennesker. Den enhed er eskatologisk i den forstand, at den først når sin fulde virkelighed, når Jesus kommer igen, og Gud bliver alt i alle.

Jesu Kristi kirke er på den ene side en førstegrøde af den nye verden, og på den anden side midlet, hvorved den nye verden af forsoning og enhed bliver båret videre til al skabnings grænse. I forkyndelsen af Guds Ord bliver denne enhed ikke blot skildret, men den fuldbyrdes. Gennem sakramenterne tegn bryder den nye verden af forsoning og enhed ind i vor gamle verden og bliver nærværende mellem mennesker. Dåben gør delagtig i det kommende Guds rige. Dåben er enhedens sakramente. I nadveren bliver korset, forsoningen og enheden nærværende blandt os. Kirkens embede har også den funktion at tjene denne enhed. Embedet er ikke og konstituerer ikke enheden, men det skal være et middel for den sande enhed. Efter Ny Testaments opfattelse sidder dette embede inde med konkret autoritet, fuldmagt til at forkyn- de, til at øve tugt, til at give undervisning, formaning og opmuntring og til at lede gudstjenesten. Til hjorden hører hyrder, og hyrder er nødvendige for enhedens skyld, ikke som en garanti, men som hjælp. Men enheden selv må forstås i sin dybde, som Kristi enhed, forsoningens og broderligheden- dens enhed. Hvor embedet ikke mere tjener denne enhed, er det ikke mere et ret embede.

En kirkens enhed, der er "sikret" ved enhed i lære, i le- delse og i kultus kan aldrig være et utvetydigt tegn på den enhed, der er ment med Kristi kors. Kirkens enhed er forso- ningens og broderlighedens enhed, dens tegn er enhed i tro og enhed ved Herrens bord. Og her er det netop, at enheden er brudt sammen. Begge parter befinder sig heroverfor i an- fægtelse og nød, og måske skulle den romersk-katholske kir- ke påny overveje sin andel i denne nød. Mange gejstlige og lægmænd tænker derpå. Vil koncilet tage deres stemmer med i betragtning?

Romersk-katholske kristne er dybt overbeviste om, at de- res bøn for koncilet vil blive bønært, og at koncilets be- slutninger er Helligåndens stemme. Vi evangeliske er ikke i stand til at se, at denne store forsamlings biskopper eo ip- so er de retmæssige efterfølgere af Jesu apostle, som gen- nem en sakramental akt af Gud har fået en hellig magt til at regere Kristi kirke og at bevare frelsens budskab i sin ren- hed og dets videre udvikling. For os er dette koncil ikke eo ipso et af Helligånden med garanti udrustet organ, hvis beslutninger, pavens bifald forudsat, er ufejlbare.

Men vi glemmer heller ikke, at dette koncil har sin egen- art. Den består i realiteten af en ny teologi, der er næret af Bibel og urkristelig tradition, og som har sin midte i

en koncentration om den korsfastende og opstandne Herre. Det viser en dybde dimension, som forundrer os og drager os ind i medarbejde.

Evangeliske kristne må og skal derfor bede om, at Hel- ligånden under koncilet trods alle næsten uovervindelige hindringer vil gøre sandhedens, enhedens og kærlighedens gerning. En lang vej ligger foran os med og efter dette kon- cil. Denne vandring skal og må evangelisk-lutherske kristne med deres ja og nej deltage i, ligesom de også på deres si- de må være beredt til at høre romersk-katholske kristnes ja og nej.

Der er god grund til også nærmere at gøre rede for bo- gens sidste afhandling, professor Peter Brunnens om adskil- lelsens hemmelighed og kirkens enhed. En meget vægtig og værdifuld afhandling, der bringer os ned på jorden, hvor vi skal leve med hinanden, men hvor det fælles mål netop der- for til det yderste fastholdes og fremholdes. Det vil imid- lertid nu føre for vidt.

Anmelderen har alene set det som sin opgave at bringe en udførlig omtale af denne økumenisk set så centrale bog, der jo ikke foreligger på dansk. Professor Skydsgaards bidrag er så afgjort de interessanteste og mest betydningsfulde. Men det må stærkt anbefales at læse denne bog og arbejde med den. Den fortjener det, og vi, der hver på sin måde står i det økumeniske, skylder det.

Koncilet og denne bog derom er en vældig udfordring til os, at vi kirkeligt finder de ben, vi skal stå på, at vi finder ind til kirken i kirkerne. At vi, stående i den kir- ke, som vi hverken kan eller skal løbe fra, udkæmper stri- den for kirken mod kirken, som den altfor meget blev vor egen.

B. Riisgaard.

Lis Fischer-Nielsen: Når Gud griber ind.

Kr. Sommer: Evangeliet til almindelige mennesker.

Bogge udgivet af KFUM og K. 32 sider. kr. 1,50.

Hefterne er beregnet som hjælp til bibelarbejde i fore- ningerne og er tilsendt RE-FORMATIO af udgiverne. Bedst er den første, som påberåber sig hverken at være lærd eller theologisk, hvad den heller ikke er. Den giver blot udtryk så nogenlunde for den "almindelige" kristentro. Den sidste synes at antedatere farveløs protestantisme til urkirken.

Dolmer.

M. Basilea Schlink: Maria Herrens Moder. Lohses forlag,
165 s. kr.?

Siden reformationen er Jomfru Maria blevet genstand for uenighed confessionerne imellem. Mens den romersk-katholske kirke tenderer mod en overdrivelse af hendes stilling, er vi evangelisk-lutherske kørt i den modsatte grøft, idet vi er blevet ganske ligegyldige overfor Herrens Moder. Derfor er der også kommet noget goldt over vore indlæg i den confessionelle drøftelse, "thi den har aldrig levet, som klog på det er blevet, han først ej havde kær". Vi kan ikke tale klogt og sandt om Jomfru Maria, hvis vi ikke holder af hende. Nærværende bog kan hjælpe os hertil. Den er skrevet af en, som holder af Jomfru Maria. Bogen er en række betragtninger af de fleste bibelske bevidnede situationer i Marias liv. Som en rød tråd i bogen går, at hvad Maria er, er hun i forbindelse med sin Søn. Fordi han er Gud, er hun Guds Moder. Vi følger hende fra bebudelsen til Jesu død på Golgatha, i hendes med-liden med sin Søn, en udfoldelse af profetien: "Dit eget hjerte skal et sværd gennemtrænge".

Den fine indfølelse, som præger betragtningerne hjælper os til at holde af Jomfru Maria, fordi vi på ny opdager hendes plads i frelsesværket. Organist P.M. Carsten sen, Holbæk, har oversat bogen udmærket. Harald Vilstrup har foruden oversættelse af Moder Basileas Mariadigte levet ret flere fra egen hånd, som man glæder sig over sammen med et af Kingo. Måske er det en fejl, at Grundtvig ikke får lov til at være repræsenteret i bogens danske udgave, da han har flere fine Mariadigte. Men selv uden dem, er det blevet en lille fin og tiltrængt bog.

Per Dolmer.

Kirkedagene.

I sidste nummer af Re-formatio blev der ikke plads til et referat fra kirkedagene, men da adskillige, som ikke deltog, ikke har kunnet styre deres nysgerrighed, skal der her bringes en omtale. Det kan have sin fordel først at skulle referere efter nogen tids forløb, da man så kun vil ændre det, som var af betydning.

Hvad mindes man da med særlig glæde? Først og fremmest at man kunne være sammen og daglig fejre den hellige messe. Af hensyn til sognets menighed var søndagshøjmassen efter Bethlehemskirkens skik, men det er dog et spørgsmål, om det

alligevel ikke er bedre på en eller anden måde at have en søndagshøjmesse efter højkirkelig liturgi, thi ganske vist er det fest om Kristi nærværende offer, der fejres, næsten uanset formen, men for de deltagere, som kommer for at være med til et højkirkeligt stævnes søndagshøjmesse, og som har glædet sig til at deltage i "den evangeliske messe" i al sin dejlighed, kan det være en skuffelse, når man bare møder en gudstjenesteform, som den kan findes så mange steder i folkekirken.

Glædeligt var det at mærke, hvor fortrolige mange af deltagere var blevet med tidebønnerne. De begynder at glide let og ubesværet, så tankerne bliver frie til at samle sig om at lovsynge og at bede. Hvor er tidebønner i det hele velgørende sammenlignet med det traditionelle andagteri, man ellers ofte kommer ud for.

Af foredragene har Johannes Nielsens "Er den danske kirke katolsk?" allerede tidligere været bragt her i bladet. (4. år nr 1. 1961).

Hans Magles foredrag "Kirkens enhed - som gave og opgave" bringes i fuld udstrækning andetsteds her i bladet.

Om søndagen talte Poul Exner levende og inciterende om kirken i folket, og nævnte bl.a. at vi som præster føler den største glæde ved at fejre den hellige messe, men dog kan stille os selv det spørgsmål; om vi ville have følt den samme glæde ved at være med, hvis vi havde været lægfolk? Messen er netop ikke blot præstens, men den er hele menighedens (præstens og alle de døbtes) fælles fest samlet omkring Kristi offer, hvorfra vi sendes ud til hverdagens arbejde, præsten for at tjene menigheden med ord og sakramenter, bl.a. skriftemålet, lægfolket i deres kald og stand i arbejde udad i verden og give evangeliet videre.

Søndag aften viste Poul Pedersen en serie dejlige farvelysbilleder fra en "økumenisk rejse" gennem Europa, som han havde deltaget i.

For dem, som havde været med til kirkedagene i Riisskov 1960 og Ebeltoft 1961, var det noget af en skuffelse, at processionen om søndagen ikke fik lov til at komme ud på Nørrebro's gader, men blev listet afsted fra Menighedshusets bagdør over baggården til kirkens bagdør. At man end ikke måtte synge over gården, var slemt, men værre var det, at da man endelig måtte synge vel indkommet i kirken, var det "Op I kristne rusten Eder" - den gamle kampsalme skulle have lydt ned gennem Nørrebro's gader, så ekkoet havde lydt fra bekvæmheder, mælkeudsalg og høje grå, lejkaserner. Ved se-

ner kirkedage må vi bestemt forlange, at skikken fra Riisskov og Ebeltøft fastholdes for processioner, den som udtrykkes ved visens ord: Ud på flisen.

Ved mandagens præstekonvent indledte C.D.Gautier: "Nogle kirke- og traditionsproblemer m.m. i forbindelse med kirkelig fornyelse." Desværre var der ret få deltagere i præstekonventet, men forhåbentlig vil dette foredrag, som i ordets bedste forstand var et lærd foredrag blive bragt andetsteds, så en større læserkreds kan få glæde af det.

Missionær Gurli Fischer bragte om mandagen en hilsen fra Pakistans lutherske kirke, til hvilken, der ved kollektten ved mandagsmessen var ofret 217,83 kr. Søndagskollektten til den højkirkelige bevægelse indbragte -en gave inclusive - 126,75 kr.

Per Dolmer.

Ny, hvid, gotisk messchagel
med tilbehør til salg. Pris
ca. 300 kr.
Henvendelse til sognepræst
B. Barsøe, Virring pr.
Uggeluse. telf. Langkastrup
30.

RE-FORMATIO udsendes af en kreds af præster i den danske kirke. I redaktionen sidder Urban Schrøder, Varnæs. Lund Pallesen, Lyngby, Poul Ulsdal, Hejls. Børge Riisgaard, Rimsø pr. Voldby (ansvh.). Per Dolmer, Laurbjerg, som har ekspeditionen. Giro 110988. Telefon Laurbjerg 32. Bladet kommer i mindst seks årlige numre og koster 8 kr. Studerende dog kun 6 kr.